

Agnieszka Romanko

POTRZEBA ERYGOWANIA STAŁYCH ORGANÓW MEDIACYJNYCH W POLSKIM PRAWIE PARTYKULARNYM

W związku z zauważalnym w ostatnich latach rozwojem mediacji w polskim porządku państwowym, a w konsekwencji znowelizowaniem aktów normatywnych w tym zakresie, należy podjąć próbę wskazania możliwości, ale przede wszystkim potrzeby erygowania stałych organów mediacyjnych w porządku kościelnym. Aktualnie w polskim prawie partykularnym nie funkcjonują stałe organy wyposażone w kompetencje mediacyjne. Należy postawić pytanie: dlaczego erygowanie organów mediacyjnych jest potrzebne również w Kościołach partykularnych w Polsce? W celu uzyskania odpowiedzi, w pierwszej kolejności zostanie przeanalizowane ustawodawstwo powszechne w przedmiocie upoważnienia konferencji biskupów i biskupów diecezjalnych do utworzenia urzędów lub rad mediacyjnych, a następnie będzie scharakteryzowane ustawodawstwo partykularne tych państw, w których tego rodzaju organy pojednawcze zostały erygowane.

1. ZACHĘTA USTAWODAWCY POWSZECHNEGO DO ERYGOWANIA ORGANÓW MEDIACYJNYCH

Zachęta erygowania stałych organów mediacyjnych w prawie partykularnym wynika zarówno z potrzeby pojednania zgodnie z duchem ewange-

---

DR AGNIESZKA ROMANKO – asystent, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: aga2411@vp.pl

licznym¹, jak też stanowi urzeczywistnienie obrony praw wiernych chrześcijan w Kościele (kan. 221 § 1)², która może być realizowana również na drodze pozasądowej [Beal 1987, 129-64]. Sama proklamacja praw wiernych w Kościele może nie przynosić zamierzonych efektów, jeżeli nie będzie możliwości ich właściwej obrony [Grocholewski 1985, 496].

Ustawodawca powszechny wyposażył ustawodawcę partykularnego w kompetencję erygowania stałych organów mediacyjnych: „Konferencja Episkopatu może postanowić, by w każdej diecezji został ustanowiony jakiś stały urząd lub rada, których zadaniem byłoby, według przepisów do określenia przez samą Konferencję, poszukiwanie i sugerowanie słusznych rozwiązań; jeśliby Konferencja tego nie zarządziła, biskup może ustanowić tego rodzaju radę lub urząd” (kan. 1733 § 2)³. Ustawodawca kodeksowy w pierwszej kolejności wskazuje, że organ taki może być erygowany przez konferencję biskupów, natomiast w sytuacji, w której konferencja biskupów nie wyda dekretu ogólnego w tym przedmiocie (kan. 455), kompetencja ta będzie przysługiwać biskupowi diecezjalnemu (kan. 381 § 1 i 391 § 1). Biskup nie jest jednak zobligowany do utworzenia stałego organu mediacyjnego, chyba że konferencja biskupów zobowiąże wszystkich biskupów stojących na czele Kościołów partykularnych wchodzących w jej skład do ustanowienia organu mediacyjnego w poszczególnych diecezjach. Kompetentnymi w zakresie erygowania urzędu lub rady mediacyjnej będą także zwierzchnicy struktur zrównanych w prawie z diecezją, zarówno tych

¹ Mt 18,15-17; Pwt 1,9-18; Pwt 16,18-20; Pwt 17,8-11; Rdz 18,22-33; Mt 5,23-24; 1Tm 2,5; 1Tm 5,19; Hbr 12,24; Ga 3,19-20; 1Kor 6,1-7; 2Kor 5,18-20; 1J 4,20; Mt 5,9, zob. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, Pallottinum, Poznań 2008. Papież Paweł VI stwierdził: „Są tacy (...), którzy dokonują rozróżnienia między Kościołem, który nazywają «prawnym», a Kościołem, któremu przyznają miano «miłości», twierdząc, że przykazanie miłości to najwyższe przykazanie ze wszystkich i należy mu przyznawać pierwszeństwo (...). Jednakże tak jak dusza nie może być odłączona od ciała, gdyż w przeciwnym razie nastąpiłaby śmierć, tak Kościół «miłości» nie może istnieć bez Kościoła «prawnego»”, zob. Paulus PP. VI, *Allocutio ad E.mos Patres Cardinales et ad Consultores Pontificii Consilii Codici Iuris Canonici recognoscendo* (20.11.1965), AAS 57 (1965), s. 986; tłum. za: Grocholewski 2002, 72-73.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

³ Podstawy prawne mediacji znajdują się także w innych przepisach KPK/83, np.: kan. 221 § 1; kan. 287 § 1; kan. 364, 5°; kan. 602; kan. 1446 § 1-3; kan. 1659 § 1; kan. 1676; kan. 1695; kan. 1713-1716; kan. 1732-1739; kan. 1742 § 1; kan. 1750. Przedmiotem artykułu jest tylko stały organ mediacyjny, a nie mediator ustanowiony zgodnie z kan. 1733 § 1 do prowadzenia konkretnej sprawy.

o charakterze terytorialnym (kan. 368 i 381 § 2), tj. prałat terytorialny, opat terytorialny, wikariusz apostołski, prefekt apostołski i administrator apostołski, jak i personalnym, utworzonych na podstawie kan. 372 § 2, wśród których wyróżnia się ordynariusza wojskowego, administratora Personalnej Administratury Apostolskiej Świętego Jana Marii Vianneya oraz ordynariusza Ordynariatu Personalnego dla Anglikanów powracających do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim. Ponadto, z uwagi na fakt, że wierni nie mogą zostać pozbawieni możliwości obrony swoich praw w sytuacji *sede vacante* (kan. 416-430) w Kościele partykularnym, należy sądzić, że uprawnienie do ustanowienia urzędu lub rady mediacyjnej będzie posiadać również administrator diecezji (kan. 427 § 1 i 428), natomiast w sytuacji *sede impedita* (kan. 412-415), także tymczasowy rządcą (kan. 414).

Ustawodawca kodeksowy w sposób ogólny określił zadania organu mediacyjnego jako „poszukiwanie i sugerowanie słusznych rozwiązań” (kan. 1733 § 2). Sformułowanie „słuszne rozwiązanie” (łac. *aequa solutio*) należy rozumieć jako porozumienie osiągnięte przez strony przy pomocy osoby trzeciej. Wyrażenie *aequitas* determinuje rozwiązanie, które z jednej strony jest zgodne z prawem, a z drugiej wykracza poza prawo, ponieważ uwzględnia inne okoliczności [Roseman 2013, 168]⁴. „Poszukiwanie” słusznego rozwiązania oznacza dążenie do pogodzenia stanowisk stron i załagodzenie powstałego między nimi rozdzwieńku, natomiast „sugerowanie” implikuje udzielanie rad, które strony mogą zaakceptować lub odrzucić [Sitarz 2008, 140].

Urząd lub rada mediacyjna „zwłaszcza wówczas powinny działać, gdy ktoś prosi o odwołanie dekretu według przepisu kan. 1734 i nie upłynęły

---

⁴ Takie rozumienie wyrażenia *aequa solutio* jest zgodne z postulatami wysuniętymi w trakcie reformy nad Kodeksem Prawa Kanonicznego z 1917 r.: „W przepisach Kodeksu Prawa Kanonicznego ma się ujawniać duch miłości, umiaru, łagodności i delikatności, które, będąc cnotami nadprzyrodzonymi, odróżniają przepisy kościelne od jakiegokolwiek prawa ludzkiego czyli świeckiego. W tworzeniu prawa Kodeks winien uwzględnić nie tylko sprawiedliwość, lecz również roztropną słuszość, która jest owocem łagodności i miłości (...). Przepisy kanoniczne nie powinny nakładać obowiązku tam, gdzie dla łatwiejszego osiągnięcia celu wystarczają instrukcje, napomnienia, zachęty i inne środki potęgujące wspólnotę wśród wiernych”, zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant* (7.10.1967), „Communicationes” 1 (1969), s. 77-85; tekst polski w: Papieska Komisja do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, *Zasady, które winny kierować reformą Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: *Posoborowe prawodawstwo kościelne 1971*, t. III, z. 3, s. 5-27, nr 3.

jeszcze terminy wyznaczone na wniesienie rekursu” (kan. 1733 § 3). Sformułowanie użyte w KPK/83 – „zwłaszcza wówczas” – oznacza, że ustawodawca powszechny nie stanowi katalogu *numerus clausus* sytuacji, w których możliwe jest skorzystanie z pomocy mediatora, ale wskazuje okoliczności, w których jego udział jest najbardziej pożądany, tj. przed wniesieniem rekursu (kan. 1737), a nawet przed wniesieniem prośby do autora aktu administracyjnego o ponowne rozpatrzenie sprawy (kan. 1734)⁵. Ponadto, „jeżeli przeciwko dekretowi jest wniesiony rekurs, sam przełożony, który ma rozpatrzyć rekurs, powinien – ilekroć dostrzega nadzieję na dobry wynik – zachęcać wnoszącego rekurs i autora dekretu, do szukania tego rodzaju rozwiązania” (kan. 1733 § 3). Dlatego też urząd lub rada może prowadzić swoją działalność zarówno w celu uniknięcia sporu, tj. przede wszystkim przed wniesieniem rekursu lub w celu jego rozwiązania, czyli już po wniesieniu rekursu (zob. także kan. 1733 § 1). Sposób realizacji kompetencji mediacyjnych nie został określony w prawie powszechnym, tylko pozostawiony do uregulowania ustawodawcy partykularnego⁶.

2. ZACHĘTA PAPIEŻA BENEDYKTA XVI

Potrzebę erygowania organów mediacyjnych przewidzianych w kan. 1733 § 2 podkreślił papież Benedykt XVI w przemówieniu do członków Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej w 2011 r.: „Jest to posługa o pierwszorzędym znaczeniu: udostępnienie narzędzi sprawiedliwości – od pokojowego rozwiązania kontrowersji aż do ich sądowego rozpatrywania i orzekania – stwarza możliwość dialogu i przywrócenia komunii w Kościele. Chociaż jest prawdą, że niesprawiedliwość trzeba zwalczać przede wszystkim duchowym orężem modlitwy, miłości, przebaczenia i pokuty, jednak w niektórych przypadkach nie można wykluczyć stosowności lub konieczności stawienia jej czoła przy zastosowaniu narzędzi procesowych. Stanowią one przede wszystkim miejsca dialogu, prowadzącego niekiedy

---

⁵ Prośba do autora aktu administracyjnego o ponowne rozpatrzenie, a właściwie o odwołanie lub poprawienie dekretu, powinna zostać przedłożona autorowi dekretu zanim jego adresat wniesie rekurs do hierarchicznego przełożonego tego, kto wydał dekret. Regulacja taka umożliwia ponowne zweryfikowanie przez autora aktu jego treści, a w konsekwencji może prowadzić do zażegnania sporu administracyjnego na etapie diecezjalnym. Dlatego też pomocne i właściwe byłoby zaproponowanie wówczas stronom skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego na podstawie kan. 1733.

⁶ Szerzej zob. Romanko 2016, 85-130.

do zgody i pojednania. Nie przypadkiem porządek procesowy przewiduje, że *in limine litis* [bezpośrednio przed rozpoczęciem sprawy – A.R.], a nawet na każdym etapie procesu winno się dać czas i stworzyć możliwość, by «ilekroć czuje się ktoś pokrzywdzony dekretem – unikać sporu między nim a autorem dekretu i wspólnym wysiłkiem szukać słusznego między nimi rozwiązania, posługując się w razie potrzeby poważnymi osobami dla podjęcia mediacji i rozważania sprawy, tak by na odpowiedniej drodze uniknąć sporu lub go rozwiązać» (KPK, kan. 1733, § 1). Z tego względu należy również zachęcać do podejmowania inicjatyw i rozporządzeń, mających na celu ustanowienie urzędów lub rad, których zadaniem byłoby, według przepisów, które należy ustalić, poszukiwanie i sugerowanie słuszych rozwiązań (por. tamże, § 2)⁷.

3. ZACHĘTA PAPIEŻA FRANCISZKA

Ojcowie Synodu Biskupów nt. „Wyzwania duszpasterskie dla rodziny w kontekście nowej ewangelizacji” (5-19 października 2014 r.) zachęcili do tworzenia w prawie partykularnym specjalnych organów mediacyjnych w sprawach małżeńskich, stwierdzając: „potrzebne jest duszpasterstwo pojednania i mediacji, także poprzez wyspecjalizowane ośrodki, które należy utworzyć w diecezjach”⁸. Postanowienia te znalazły następnie odzwierciedlenie w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*⁹, w której papież Franciszek zwrócił uwagę na konieczność „duszpasterstwa pojednania i pośredniczenia także za pomocą wyspecjalizowanych ośrodków konsultacyjnych, które winny powstać w diecezjach” (nr 242)¹⁰.

⁷ Benedictus PP. XVI, *Allocutio ad Plenarium Sessionem Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae* (4.02.2011), AAS 103 (2011), s. 115-18; tekst polski w: Benedykt XVI, *Przemówienie do członków Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej Wierni mają prawo do szybko i sprawnie działających trybunałów kościelnych*, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 3 (2011), s. 28-30.

⁸ Secretaria Generalis, *Relatio Synodi III Conventus Generalis Extraordinarii Episcoporum Synodi Provocationes pastorales aetatis nostrae de re familiari in Evangelizationis conexu* (18.10.2014), AAS 106 (2014), s. 887-908, nr 47.

⁹ Franciscus PP., *Adhortatio apostolica post-synodalis Episcopis Presbyteris Diaconis Personis Consecratis Christianis Coniugibus omnibus Christifidelibus de Amore in Familia Amoris laetitia* (19.03.2016), AAS 108 (2016), s. 311-446; tekst polski w: Ojciec Święty Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska Amoris laetitia o miłości w rodzinie*, Wydawnictwo M, Kraków 2016.

¹⁰ Szerzej zob. *Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, J. Gręźlikowski, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2017.

4. ANALIZA ORGANÓW POJEDNAWCZYCH W PRAWIE WYBRANYCH KOŚCIOŁÓW PARTYKULARNYCH

W polskim prawie partykularnym zarówno na szczeblu krajowym, jak i diecezjalnym aktualnie nie funkcjonują stałe organy mediacyjne, które zostałyby erygowane zgodnie z kan. 1733 § 2¹¹. Dlatego też należy wskazać na zasadność i potrzebę ich utworzenia w kontekście organów pojednawczych erygowanych m.in. w wybranych diecezjach Stanów Zjednoczonych [Sitarz 2013, 90].

Realizacja kompetencji mediacyjnych w sposób szczególny została rozwinięta w Stanach Zjednoczonych. Przyczyniły się do tego przede wszystkim założenia tzw. *due process*, zakładające wymóg prawny przestrzegania wszystkich praw człowieka, a zwłaszcza równego traktowania stron, którego najlepszym sposobem urzeczywistniania się jest postępowanie pojednawcze¹². Konferencja Biskupów Katolickich Stanów Zjednoczonych decyzję w przedmiocie ustanowienia organów mediacyjnych pozostawiła poszczególnym biskupom diecezjalnym [Paprocki 2000, 1827]. W konsekwencji – w większości diecezji Stanów Zjednoczonych – zostały utworzone „urzędy pojednawcze” (ang. *office of conciliation*), m.in. w Archidiecezji Saint Paul i Minneapolis¹³, Diecezji Fargo¹⁴, Diecezji Oakland¹⁵, Diecezji

---

¹¹ Nie oznacza to jednak, że w przeszłości takie nie były erygowane, np. w Archidiecezji Lubelskiej dekretem z dnia 18 listopada 2004 r. (N.1047/Gł/2004), na podstawie kan. 1733 § 2 został utworzony Archidiecezjalny Zespół Interwencyjny [Miziński 2012, 17].

¹² W 1969 r. Canon Law Society of America zatwierdziło raport dotyczący *due process*, który został opublikowany w 1970 r. przez Krajową Konferencję Biskupów Katolickich. Dokument przewidywał m.in. proces pojednawczy, dlatego postulowano utworzenie w diecezji rady mediacyjnej, z uwzględnieniem swobody wyboru rozjemcy przez strony, a także charakteru postępowania. W sytuacji osiągnięcia porozumienia mediator sporządza protokół, który zatwierdzają i podpisują strony [Matthews 1984, 83-85]. Na temat uwag krytycznych raportu dotyczącego *due process*, zob. McManus 2017, 335-44.

¹³ Archdiocese of Saint Paul i Minneapolis, *Procedures of the Office of Conciliation* (23.04.2013), <http://www.archspm.org/wp-content/uploads/2014/01/Manual-of-Procedures-2013-04-23.pdf> [dostęp: 23.10.2017].

¹⁴ Diocese of Fargo, *Conciliation and Arbitration Policy and Procedure* (3.03.2008), <http://www.fargodiocese.org/files/pdf/hr/fargodio-hr-conciliationarbitration.pdf> [dostęp: 23.10.2017].

¹⁵ Diocese of Oakland, *Policy on References Conciliation, Mediation & Arbitration, Sabbatical Policy for Chancery, Religious and Clergy, Revision of Personnel Policies* (2014), https://www.oakdiocese.org/offices/human-resources/employment/personnel-policies-for-chanceries-and-parishes/copy_of_46OtherPoliciesandProcedures.pdf

Great Falls-Billings¹⁶, czy Diecezji Rockford¹⁷, zaś w Europie, m.in. w Diecezji Toledo (Hiszpania)¹⁸ i Archidiecezji Poitiers (Francja)¹⁹.

Poszczególni ustawodawcy partykularni w sposób szczegółowy uregulowali procedurę stałych organów pojednawczych, które oferują rozwiązywanie konfliktów w drodze koncyliacji, mediacji i arbitrażu. Z uwagi na przedmiot sporu określili, które sprawy mogą być procedowane przed urzędem lub radą, a które są niedopuszczalne na drodze postępowania pojednawczego. Wśród „sporów dopuszczalnych” wskazano m.in.: 1) spory między osobami fizycznymi lub prawnymi, które twierdzą, że akt lub decyzja innej osoby fizycznej lub prawnej (albo niepodjęcie określonego aktu lub decyzji) naruszyła prawo zagwarantowane w prawie powszechnym lub partykularnym lub w dokumentach Magisterium Kościoła; 2) spory między pracownikiem a pracodawcą dotyczące warunków zatrudnienia, gdy nie można ich rozwiązać za pomocą mniej formalnej procedury. Natomiast do „sporów niedopuszczalnych” zaliczono przede wszystkim: 1) spory zawisłe w innym postępowaniu; 2) spory kwestionujące podstawowe zasady i autorytet Kościoła; 3) spory, dla których właściwe jest określone postępowanie kanoniczne; 4) spory dotyczące spraw wewnętrznych instytucji życia konsekrowanego; 5) spory dotyczące wiadomości objętych tajemnicą spowiedzi.

Na przykładzie wybranych źródeł prawa partykularnego można zauważyć, że poszczególni biskupi diecezjalni dokładnie określili uczestników postępowania, tj. 1) dyrektor urzędu pojednawczego, który jest odpowiedzialny za administrowanie wszystkich postępowań; 2) rada urzędu, która

---

[dostęp: 23.10.2017]; Diocese of Oakland, *Dispute Resolution Process* (1.08.2012), https://www.oakdiocese.org/offices/human-resources/employment/personnel-policies-for-chanceries-and-parishes/copy_of_AppendixC.pdf [dostęp: 23.10.2017].

¹⁶ Diocese of Great Falls-Billings, *Procedures for Conciliation and Arbitration* (2012), <http://diocesegfb.org/Human%20Resource/Conciliation%20&%20Arbitration/Conciliation%20and%20Arbitration%20Procedures%20plus%20appendices.pdf> [dostęp: 23.10.2017].

¹⁷ Diocese of Rockford, *Conciliation and Arbitration Bylaws* (1.11.2005), <http://catholiccharities.rockforddiocese.org/files/files/Employee%20pdfs/Diocese%20of%20Rockford%20Conciliation%20and%20Arbitration%20Bylaws.pdf> [dostęp: 23.10.2017].

¹⁸ Diocese of Toledo, *Office of Conciliation and Arbitration* (24.10.2013), https://toledodiocese.org/images/uploads/page_assets/Diocesan%20Forms/Chancery/Conciliation_on_Arbitration_Procedural_Manual_2013_10_15.pdf [dostęp: 23.10.2017].

¹⁹ *Décret pour constituer un groupe de médiation* (3.03.1997), „Le Guide de travail” 2 (2004), s. 152-54.

przede wszystkim monitoruje diecezjalny program rozwiązywania konfliktów; 3) strony; 4) doradcy stron; 5) mediator (koncyliator, arbiter).

Ponadto w formie załączników zostały dołączone formularze m.in. wniosków o wszczęcie postępowania pojednawczego oraz umowy pojednawczej. We wniosku o wszczęcie mediacji, koncyliacji czy arbitrażu znalazły się następujące informacje: określenie wnioskodawcy wraz z danymi kontaktowymi oraz wskazanie ewentualnego doradcy; określenie drugiej strony sporu wraz z jej danymi kontaktowymi; charakterystyka sporu; opisanie rezultatów, jakie strona chce osiągnąć przy pomocy organu pojednawczego; podpis i data. Umowa pojednawcza powinna zawierać wszystkie istotne postanowienia wypracowane przed organem, uwzględniając przede wszystkim zasady charakterystyczne dla tego rodzaju postępowania, tj. koncentracja na godzeniu interesów i odbudowie relacji, dobrowolność, bezstronność i neutralność, poufność, brak możliwości podejmowania ostatecznej decyzji przez organ pojednawczy, niewiążący charakter postępowania [Roseman 2013, 166-79]²⁰.

5. POSTULATY *DE LEGE FERENDA*

Kongregacja ds. Biskupów w dyktandum *Apostolorum Successores*²¹ podkreśliła, że biskup diecezjalny tworząc jakiegokolwiek urzędy lub komisje powinien uwzględniać przede wszystkim wskazania Stolicy Apostolskiej oraz szczególne potrzeby i zwyczaje diecezji. Biskup powinien jednak „uniknąć tworzenia i podtrzymywania struktur zarządzania odbiegających od normy, które w jakiś sposób mogłyby zastępować lub stawać się konkurencją dla instytucji przewidzianych prawem kanonicznym, co z pewnością nie pomogłoby w sprawnym kierowaniu duszpasterstwem” (nr 182). *A contrario*, ustawodawca partykularny w pierwszej kolejności powinien utworzyć te organy fakultatywne, do których erygowania zachęca ustawodawca powszechny, a dopiero następnie te, które nie zostały wprost wymienione w KPK/83 lub w innych kościelnych aktach normatywnych o zasięgu po-

---

²⁰ Konferencje biskupów takich państw, jak: Filipiny, Holandia, Meksyk, Sri Lanka, na podstawie kan. 1733 § 2 ustanowiły organy mediacyjne [Romanko 2016, 134-136].

²¹ Congregatio pro Episcopis, *Direttorio Apostolorum Successores* per il ministero pastorale dei vescovi (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711.

wszechnym. Do takich organów należą „urząd lub rada, których zadaniem byłoby (...) poszukiwanie i sugerowanie słuszných rozwiązań” (kan. 1733 § 2). Ponadto ustawodawca kodeksowy, używając sformułowania *valde optandum est* („należy sobie bardzo życzyć”), szczególną uwagę przywiązuje do poszukiwania słusznego rozwiązania, „tak by na odpowiedniej drodze unikać sporu lub go rozwiązać” (kan. 1733 § 1). Dlatego też należy postulować, aby w polskim prawie partykularnym – zwłaszcza w tych diecezjach, w których liczba sporów jest wysoka – zostały erygowane stałe organy wyposażone w kompetencje pojednawcze. Utworzenie takich rad lub urzędów stanowiłoby także praktyczną realizację jednego z kryteriów obowiązujących biskupa diecezjalnego w pełnieniu funkcji sędziowskiej, wskazanych przez dykasterię Kurii Rzymskiej w dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów: „Pod warunkiem, że nie będzie to ze szkodą dla sprawiedliwego rozstrzygnięcia danej kwestii, biskup powinien tak postępować, by wierni rozwiązywali w sposób pokojowy swoje spory i jak najszybciej się pogodzili – także wtedy, gdy proces kanoniczny został już rozpoczęty – unikając w ten sposób trwałych animozji, które przy okazji spraw sądowych zazwyczaj się rodzą” (nr 68a). Stolica Apostolska podkreśliła, że priorytetem w każdym sporze zawsze powinno być sprawiedliwe rozstrzygnięcie, jednak tam, gdzie istnieje możliwość zażegnania konfliktu na drodze pokojowej, a jednocześnie nie zachodzi ryzyko naruszenia prawa kanonicznego, jak też praw i obowiązków innych osób, trzeba podejmować tego rodzaju inicjatywy pojednawcze. Należy sądzić, że ustanowienie organów mediacyjnych – zgodnie z kan. 1733 § 2 – przyczyniłoby się do szybszego i skuteczniejszego rozwiązywania przede wszystkim sporów administracyjnych²² i to już na etapie diecezjalnym. Za powyższymi wnioskami *de lege ferenda* przemawia także to, że ustawodawca kodeksowy umożliwi skorzystanie z pomocy stałego organu mediacyjnego nie tylko stronom sporu, ale także przełożonemu hierarchicznemu rozpatrującemu rekurs, który – „ilekroć dostrzeżę nadzieję na dobry wynik” – ma „zachęcić wnoszącego rekurs i autora dekretu, do szukania tego rodzaju rozwiązania” (kan. 1733 § 3) [Kwilosz 2015, 225]. Wobec tego powstaje pytanie: w jaki sposób przełożony hierarchiczny (np. właściwa dykasteria Kurii Rzymskiej) ma zachęcać autora i adresata aktu administracyjnego do skorzystania z pomocy rady lub urzędu mediacyjnego, jeżeli takie nie zostały erygowane w danym

²² W latach 1970-2000 w Stanach Zjednoczonych na 900 spraw przedłożonych do postępowania pojednawczego, aż w 500 sprawach zostało osiągnięte pozytywne rozwiązanie [Paprocki 2000, 1827; Sitarz 2013, 90].

Kościół partykularnym? Ponadto należy stwierdzić, że utworzenie organu wyposażonego w kompetencje pojednawcze na szczeblu diecezjalnym, do którego kierowane byłyby tego rodzaju sprawy, mogłoby niejednokrotnie skutkować zakończeniem sporu już na tym etapie, a w konsekwencji zapobieżeniu procedowania w Stolicy Apostolskiej, co z pewnością byłoby korzystniejsze dla każdego Pasterza diecezji. Dlatego też trzeba postulować nowelizację kan. 1733 § 2 w ten sposób, aby ustanowienie organu mediacyjnego w poszczególnych diecezjach było obligatoryjne, tak, by zarówno strony sporu, jak i przełożony hierarchiczny mogli skorzystać z uprawnienia przyznanego im w kan. 1733 § 3, a w konsekwencji legalnie dochodzić i bronić swoich praw w Kościele (kan. 221 § 1). Niestety kan. 1733 § 2 i 3 nie znajduje zastosowania w Kościołach partykularnych w Polsce, ponieważ organy mediacyjne nie zostały erygowane i strony, które chciałyby zwrócić się do urzędu lub rady, nie mają możliwości skorzystania z rozwiązań przewidzianych w prawie powszechnym.

WNIOSKI

1) Ustawodawca kodeksowy w kan. 1733 § 2 upoważnia konferencję biskupów i poszczególnych biskupów diecezjalnych do erygowania organów wyposażonych w kompetencje mediacyjne;

2) Szczególnym obszarem działalności stałego organu mediacyjnego, zgodnie z kan. 1733 § 3, jest przede wszystkim postępowanie odwoławcze na drodze rekursu administracyjnego. Ustawodawca w KPK/83 stanowi, że zarówno autor i adresat aktu administracyjnego mogą zwrócić się do tego organu o pomoc w rozwiązaniu ich sporu, jak też sam przełożony hierarchiczny powinien zachęcać wnoszącego rekurs i autora dekretu do postępowania mediacyjnego;

3) Urzędy pojednawcze zostały utworzone przede wszystkim w większości diecezji w Stanach Zjednoczonych, ale także m.in. w prawie partykularnym Francji, Hiszpanii czy Meksyku. Poszczególni ustawodawcy partykularni doprecyzowali takie kwestie, jak: spory dopuszczalne i niedopuszczalne w postępowaniu pojednawczym, jego uczestnicy i procedura postępowania, a także – w formie załączników – formularze wszczęcia postępowania i umowy pojednawczej kończącej to postępowanie;

4) Stałe organy mediacyjne aktualnie nie funkcjonują w polskim prawie partykularnym. Dlatego też – zgodnie z postanowieniem ustawodawcy po-

wszechnego w KPK/83 czy dyrektorium *Apostolorum Successores*, zachętą papieża Benedykta XVI oraz Ojców Synodu Biskupów z 2014 r., a także ustawodawstwem partykularnym tych państw, w których organy takie funkcjonują – należy postulować utworzenie stałych organów mediacyjnych w Kościołach partykularnych w Polsce;

5) Erygowanie organów mediacyjnych mogłoby przyczynić się do szybkości postępowania oraz zmniejszenia liczby sporów w danym Kościele partykularnym, a nawet w Stolicy Apostolskiej z uwagi na ograniczenie wnoszonych rekursów administracyjnych do przełożonych hierarchicznych.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Archdiocese of Saint Paul i Minneapolis, Procedures of the Office of Conciliation (23.04.2013). <http://www.archspm.org/wp-content/uploads/2014/01/Manual-of-Procedures-2013-04-23.pdf> [dostęp: 23.10.2017].
- Benedictus PP. XVI, Allocutio ad Plenariam Sessionem Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae (4.02.2011), AAS 103 (2011), s. 115-18; tekst polski w: Benedykt XVI, Przemówienie do członków Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej Wierni mają prawo do szybko i sprawnie działających trybunałów kościelnych, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 3 (2011), s. 28-30.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Congregatio pro Episcopis, Directorio Apostolorum Successores per il ministero pastorale dei vescovi (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711.
- Décret pour constituer un groupe de médiation (3.03.1997), „Le Guide de travail” 2 (2004), s. 152-54.
- Diocese of Fargo, Conciliation and Arbitration Policy and Procedure (3.03.2008). <http://www.fargodiocese.org/files/pdf/hr/fargodio-hr-conciliationarbitration.pdf> [dostęp: 23.10.2017].
- Diocese of Great Falls-Billings, Procedures for Conciliation and Arbitration (2012). <http://diocesegfb.org/Human%20Resource/Conciliation%20&%20Arbitration/Conciliation%20and%20Arbitration%20Procedures%20plus%20appendices.pdf> [dostęp: 23.10.2017].
- Diocese of Oakland, Dispute Resolution Process (1.08.2012). https://www.oakdiocese.org/offices/human-resources/employment/personnel-policies-for-chanceries-and-parishes/copy_of_AppendixC.pdf [dostęp: 23.10.2017].

- Diocese of Oakland, Policy on References Conciliation, Mediation & Arbitration, Sabbatical Policy for Chancery, Religious and Clergy, Revision of Personnel Policies (2014). https://www.oakdiocese.org/offices/human-resources/employment/personnel-policies-for-chanceries-and-parishes/copy_of_46OtherPoliciesandProcedures.pdf [dostęp: 23.10.2017].
- Diocese of Rockford, Conciliation and Arbitration Bylaws (1.11.2005). <http://catholiccharities.rockforddiocese.org/files/files/Employee%20pdfs/Diocese%20of%20Rockford%20Conciliation%20and%20Arbitration%20Bylaws.pdf> [dostęp: 23.10.2017].
- Diocese of Toledo, Office of Conciliation and Arbitration (24.10.2013). https://toledodiocese.org/images/uploads/page_assets/Diocesan%20Forms/Chancery/Conciliation_Arbitration_Procedural_Manual_2013_10_15.pdf [dostęp: 23.10.2017].
- Franciscus PP., Adhortatio apostolica post-synodalis Episcopis Presbyteris Diaconis Personis Consecratis Christianis Coniugibus omnibus Christifidelibus de Amore in Familia Amoris laetitia (19.03.2016), AAS 108 (2016), s. 311-446; tekst polski w: Ojciec Święty Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska Amoris laetitia o miłości w rodzinie, Wydawnictwo M, Kraków 2016.
- Paulus PP. VI, Allocutio ad E. mos Patres Cardinales et ad Consultores Pontificii Consilii Codici Iuris Canonici recognoscendo (20.11.1965), AAS 57 (1965), s. 985-89.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, Pallottinum, Poznań 2008.
- Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant (7.10.1967), „Communicationes” 1 (1969), s. 77-85; tekst polski w: Papieska Komisja do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, Zasady, które winny kierować reformą Kodeksu Prawa Kanonicznego, w: Posoborowe prawodawstwo kościelne 1971, t. III, z. 3, s. 5-27.
- Secretaria Generalis, Relatio Synodi III Conventus Generalis Extraordinarii Episcoporum Synodi Provocationes pastorales aetatis nostrae de re familiari in Evangelizationis conexu (18.10.2014), AAS 106 (2014), s. 887-908.

Literatura

- Beal, John P. 1987. “Protecting the Rights of Lay Catholics.” *The Jurist*: 47:129-64.
- Grocholewski, Zenon. 1985. “Aspetti teologici dell’attività giudiziaria della Chiesa.” *Monitor Ecclesiasticus* 110:489-504.
- Grocholewski, Zenon. 2002. „Służba miłości w działalności sądowej Kościoła.” *W Veritati Salvificae Servire. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. zw. dr. hab. Edwardowi Góreckiemu z racji 70 rocznicy urodzin*, red. Wiesław Wenz, 71-82. Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny.
- Krukowski, Józef, Mirosław Sitarz, i Janusz Gręźlikowski, red. 2017. *Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym i w prawie polskim*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Kwilosz, Sylwia. 2015. „O możliwości zastosowania polskich przepisów regulujących postępowanie mediacyjne przed sądami administracyjnymi na forum kościelnym.” *Analecta Cracoviensia* 14:217-32.

- Matthews, Kevin. 1984. "The Development and Future of the Administrative Tribunal." *Studia Canonica* 18, nr 1:3-233.
- McManus, Martin J. 2017. "A Critique of the Report of the Canon Law Society of America on Due Process." *The Catholic Lawyer* 16, no. 4:335-44.
- Miziński, Artur G. 2012. „Polubowne rozstrzygnięcie sporów administracyjnych według przepisów Kościoła łacińskiego.” *Prawo Kanoniczne* 55, nr 4:3-20.
- Paprocki, Thomas J. 2002. "The Method of Proceeding in Administrative Recourse and in the Removal or Transfer of Pastors [cc. 1732-1752]." In *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. John P. Beal, James A. Coriden, and Thomas J. Green, 1818-847. New York-Mahwah: Paulist Press.
- Romanko, Agnieszka. 2016. *Mediacja w sprawach administracyjnych w prawie kanonicznym i w prawie polskim*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Roseman, Daniel. 2013. "Mediation in the Church: A Review of the Literature and the Key Elements of Mediation." *Studia Canonica* 47:145-81.
- Sitarz, Mirosław. 2008. *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym w sprawowaniu władzy wykonawczej według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Sitarz, Mirosław. 2013. *Competences of Collegial Organs in a Particular Church in the Exercise of Executive Power According to the Code of Canon Law of 1983*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Potrzeba erygowania stałych organów mediacyjnych w polskim prawie partykularnym

Streszczenie

Ustawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. stanowi, że konferencja biskupów albo biskup diecezjalny mogą erygować radę lub urząd wyposażony w kompetencje mediacyjne (kan. 1733 § 2). Organ mediacyjny zwłaszcza wówczas powinien działać, gdy ktoś prosi o odwołanie dekretu zgodnie z kan. 1734. Ponadto, jeżeli przeciwko dekretowi jest wniesiony rekurs, sam przełożony, który ma rozpatrzyć rekurs, powinien zachęcić wnoszącego rekurs i autora dekretu, do szukania tego rodzaju rozwiązania, ilekroć dostrzeże nadzieję na dobry wynik (kan. 1733 § 3). W związku z tym, że polski ustawodawca partykularny nie utworzył stałych organów mediacyjnych, można skorzystać z ustawodawstwa partykularnego innych państw. Dlatego też Autor w artykule analizuje organy pojednawcze funkcjonujące w innych państwach i uzasadnia potrzebę ich erygowania w Kościołach partykularnych w Polsce.

Słowa kluczowe: konferencja biskupów; biskup diecezjalny; kompetencje mediacyjne; Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku

**The Need to Establish the Permanent Mediation Organs
in Polish Particular Law**

S u m m a r y

The legislator in the 1983 Code of Canon Law states that the conference of bishops or the diocesan bishop can establish a council or office with mediation competences (can. 1733 § 2). The mediation organ is especially to be of assistance when the revocation of a decree has been requested according to can. 1734. Furthermore, if recourse has been proposed against a decree, however, the superior who deals with the recourse is to urge the person making recourse and the author of the decree to seek a solution of this kind whenever he sees hope of a favorable outcome (can. 1733 § 3). Due to the fact that the Polish particular legislator did not establish permanent mediation organs, it might be necessary to use the particular legislation of other states. Therefore, the Author in the article analyzes the conciliation organs functioning in other countries and justifies the need to establish them in the particular Churches in Poland.

Key words: bishop's conference; diocesan bishop; mediation competences; 1983 Code of Canon Law

Information about Author: AGNIESZKA ROMANKO, PH.D. – assistant, Department of Public and Constitutional Church Law, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin; al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: aga2411@vp.pl